

Przestrzeń miejska – od nowa? Analiza wybranych współczesnych rewitalizacji szczecińskich przestrzeni publicznych

The urban space – reNEWation? Analysis of selected contemporary revitalizations of public spaces in Szczecin

Streszczenie

Współcześnie w części miast polskich obserwować można tendencję związane z kryzysem śródmieść. Równocześnie samorządy gminne przy wsparciu środków unijnych oraz inwestycji prywatnych podejmują wysiłki mające na celu reurbanizację kluczowych dla rozwoju miasta obszarów. W związku z próbami gentryfikacji tych obszarów i podniesienia ich statusu prowadzone są różnicowane programy rewitalizacyjne, w tym szczególnie projekty rewitalizacji przestrzeni publicznych. Mając nadzieję na ożywienie przestrzeni miejskiej i osiągnięcie urbanistycznych efektów – śnieżnej kuli- wprowadza się różnicowane bodźce funkcjonalne i rozwiązania estetyczne. Ostateczną weryfikacją tych działań staje się akceptacja społeczna tych procesów oraz charakter i intensywność ich użytkowania.

W artykule dokonano analizy wybranych procesów transformacji przestrzeni publicznych przeprowadzonych po 1989 roku w Szczecinie z perspektywy ich dostępności dla pieszych. Wykonano analizę pięciu wybranych obszarów poddanych rewitalizacji: 1) historyczne place odbudowywanego zespołu staromiejskiego, 2) tzw. al. Fontann na fragmencie al. Jana Pawła II jako przykład zmiany funkcjonalnej, 3) Plac Lotników jako przykład kreacji współczesnego placu miejskiego, 4) tzw. al. Kwiatowa przy placu Żołnierza Polskiego jako przykład zmiany funkcji konstytuującej i estetyzacji przestrzeni, 5) plac Jakuba Wujka jako przykład rewitalizacji centrum dawnego zespołu Neu Westend wzorowanego na idei miasta ogrodu, 6) bulwary nadodrzańskie (Bulwar Piastowski) jako przykład rewitalizacji terenów nadwodnych.

Abstract

Today in some cities in Poland, we can observe a tendency connected with the crisis of downtowns. Simultaneously, local governments with the support of EU funds and private investments pursue efforts aiming at the re-urbanization of urban spaces, which are a key factor for the city's development. In connection with attempts, concerning the gentrification of these areas and raising their status, there are lots of revitalization programs, including in particular public space revitalization projects. Having a hope of a revival of the urban space and achieve urban results (a snowball), diverse functional stimuli and aesthetic solutions are introduced. The social acceptance of these processes and a character and intensity of their utilization become the final verification and these actions. This article analyzes selected processes of transformation in public spaces performed in Szczecin in terms of their accessibility for pedestrians after 1989. The analysis includes five selected revitalized areas: 1) historical squares of the reconstructed old town complex, 2) the so-called Fountain Avenue in a part of the Pope John Paul II Avenue as an example of a functional change, 3) the Lotników Square as an example of the creation of a modern city square, 4) the so-called Kwiatowa Alley (Flower Alley) near the Żołnierza Polskiego Square (Polish Soldier Square) as an example of a constitutive function and the aesthetisation of the urban space, 5) the Jakub Wujek Square as an example of the revitalization of the old Neu West End city complex modeled of the idea of the garden city, 6) boulevards of the Oder (the Piastowski Boulevard) as an example of the revitalization of aquatic terrains.

Słowa kluczowe: przestrzeń publiczna, rewitalizacja, urbanistyka Szczecina

Keywords: public space, revitalization, city planning of Szczecin

Przestrzeń publiczna do nowej definicji?

W dużej części miast polskich obserwować można szereg zjawisk związany ze zmianami demograficznymi, w tym szczególnie zmianami struktury i liczby ludności. Równocześnie pomimo podejmowania prób gentryfikacji śródmieść, obserwować można stałe zwiększanie się liczby osiedli i centrów lokowanych w coraz szerzej rozumianym obszarze metropolitalnym. Jednym

The public space for a new definition?

In a large part of Polish cities, we can observe a number of phenomena associated with demographic changes, especially changes in the structure and number of population. Simultaneously, despite attempts of gentrification downtowns, we can observe a constant increase in the number of settlements and local centers in more and more widely understood metropolitan area. One of the

* Dr inż. arch. Krzysztof Bizio, Katedra Architektury Współczesnej i Metodologii Projektowania, Wydział Budownictwa i Architektury, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny / Krzysztof Bizio Ph.D. Eng. Arch., Department of Contemporary Architecture and Methodology of Design, Faculty of Civil Engineering and Architecture, West Pomeranian University of Technology, e-mail: krzysztofbizio@gmail.com

z efektów tych procesów staje się utrata atrakcyjności przestrzeni śródmiejskiej, w tym szczególnie zmiana znaczenia ulic handlowych i placów, z których następuje odpływ najemców, uznanych marek oraz spadek intensywności ich wykorzystania.

W części gmin istnieje świadomość negatywnych konsekwencji suburbanizacji oraz podejmowane są próby zmiany tendencji. Wprowadzane są w różnej skali i z różnym skutkiem programy reurbanizacji, wykorzystujące impulsy rozwojowe związane z rewitalizacjami architektury mieszkaniowej, nowymi funkcjami publicznym, czy też poprawą jakości terenów zielonych i komunikacji.

Spśród tych instrumentów na szczególne znaczenie zasługują projekty rewitalizacji przestrzeni publicznych, które prowadzone są w celu przywrócenia atrakcyjności szerszym obszarom miejskim. Wiele z przestrzeni publicznych przez dziesięciolecia poddane było degradacji i ze współczesnej perspektywy uległy zniszczeniu nie tylko w warstwie materialnej, ale także swoiście zdezaktualizowały się intelektualnie. Place i ulice handlowe powstałe najczęściej w dobie miasta historycznego i przekształcone w okresie modernizmu nie zawsze spełniają wymagania płynnej nowoczesności¹.

Jakie są i jakie powinny być praktyczne cechy nowych przestrzeni publicznych? W jakim stopniu na ich formę wpływają czynniki lokalne, a w jakim kształtuje je moda? Czy wreszcie podmiotem tych przekształceń jest człowiek i jego potrzeby?

Punktem wyjścia do odpowiedzi na powyższe pytania stała się analiza rewitalizacji placów i przestrzeni publicznych wykonanych w Szczecinie po 1989 roku². Kontekst historyczny i miejsce w strukturze funkcjonalnej miasta analizowanych przykładów są różne, tak jak i różne są cele i użyte instrumenty rewitalizacji. Weryfikacją skuteczności procesów stał się jednak stopień społecznej akceptacji, który w sposób szczególny wyraża się w trosce o stworzenie przestrzeni atrakcyjnej z perspektywy pieszego.

Zerwanie centrycznej kompozycji urbanistycznej Szczecina i jej konsekwencje dla ciągłości przestrzeni publicznych

Szczecin jest ośrodkiem miejskim rozwijającym się od średniowiecza³. Cechą jego rozwoju do połowy XIX wieku było wielokrotne niszczenie i odbudowywanie tkanki architektonicznej Starego Miasta⁴. Po traktacie pokojowym w Sztokholmie rozpoczyna się od 1720 roku kolejny proces odbudowy, który wykrystalizował formę Starego Miasta. Od połowy XIX w. nastąpiły procesy dalszego rozwoju miasta polegające na tworzeniu nowych dzielnic poza obszarem zespołu staromiejskiego.

W wyniku działań II wojny światowej doszło do zniszczenia znacznej części Starego Miasta. W latach 50. XX w. podjęto decyzję o nieodtwarzaniu układu w ścisłym obszarze Starego. W obszarze Starego Miasta wprowadzono nowe osiedle staromiejskie odwołujące się do idei CIAM i tylko częściowo odtwarzające historyczny układ ulic. Dodatkowo wzdłuż Odry wprowadzono nowy węzeł komunikacyjny, który odciął miasto od rzeki. Nowe reprezentacyjne przestrzenie publiczne próbowano tworzyć w obszarze powstałym na przełomie XIX i XX wieku, realizując równocześnie serię osiedli satelickich posiadających lokalne centra. Zmieniło to trwającą od wieków centryczną kompozycję miasta i nadało mu policentryczny charakter.

effects of these processes becomes the loss of attractiveness and downtown space, especially the change of the importance of commercial streets and squares, which is connected with the outflow of tenants, recognized brands and a decrease in the intensity of their utilization..

Some gminas are aware of negative consequences of the suburbanization and there are attempts to change this tendency. Gminas introduce in different scales and with a varying success re-urbanization programs, using development impulses related to revitalizations of residential architecture, new public functions, as well as the improvement of the quality of green spaces and communication.

Projects of the public spaces' revitalization, which are a part of these instruments, deserve on a special importance. They are introduced in order to restore the attractiveness of larger urban areas. For decades, many public areas were subjected to degradation and from the modern perspective – were destroyed not in the material way, but they also specifically became irrelevant in an intellectually matter. Squares and commercial streets, mostly created in the era of the historical city and converted in the period of modernism, do not always meet requirements of the liquid modernity¹.

What are and what should be practical features of modern public spaces? How local factors influence to their form and how they shape by the fashion? Finally, whether the subject of these transformations is the man and this needs?

The starting point for answer to these questions becomes the revitalization of squares and public spaces made in Szczecin after 1989². The historical context and place in the city's functional structure of analyzed examples are different, just like goals and used instruments of the revitalization. However, the degree of a social acceptance became a verification of the effectiveness of processes. This degree specifically expressed in the interest of creating an area attractive from the perspective of a pedestrian.

Break of the centric urban composition of Szczecin and its consequences for the continuity of the public space

Szczecin is an urban center growing since the Middle Ages³. A feature of its development to the mid-nineteenth century was repeated destruction and rebuilding of the architectural structure on the constant area of the Old Town⁴. After the peace treaty in Stockholm in 1720, there is another reconstruction process, which crystallized a form of the Old Town. From the mid-nineteenth century, there were further city's development processes consisting in the creation of new neighborhoods outside the own town complex.

As a result of the World War II, there has been the destruction of a large part of the Old Town. In the 50's of the twentieth century, authorities decided to not reproduce the historical structure. In the area of the Old Town, a new old town settlement referring to the idea of CIAM and only partially reproducing historical streets, was introduced.

Additionally, along the Oder, a new transportation hub, which cut off the city from the river, was introduced. New representative public spaces were planned to introduce in the area created at the turn of XIX and XX century. At the same time, a series of satellite settlements with local centers were realized too. It changed ongoing for centuries

Po 1989 roku obserwować można było kolejny okres rozwoju miasta, który jednak nie skupił się na reurbanizacji, w tym szczególnie procesach rewitalizacji i aktywizacji terenów poprzemysłowych i zdegradowanych dzielnic mieszkaniowych, ale polegał na powstawaniu kolejnych osiedli w coraz szerszym pojmowanym obszarze metropolitalnym. Efektem tych działań stał się kryzys centrum, a jego objawami dekapitalizacja części zabudowy historycznej i przestrzeni publicznych.

Świadomość potrzeby zmiany i podjęcie prób gentryfikacji śródmieścia obecna była w lokalnym środowisku samorządowym i społeczności lokalnej już od lat 90. XX w.⁵ Wśród mieszkańców obserwować można było także wzmożone zainteresowanie historią miasta⁶, co przyczyniło się do podejmowania inicjatyw lokalnych. Szczególnie po 2003 r. i pojawieniu się środków unijnych nastąpiło zwiększenie liczby realizowanych projektów publicznych, w tym także rewitalizacji placów i ulic w śródmieściu. Z dzisiejszej perspektywy, kiedy zakończono realizację wielu z projektów, konieczna jest refleksja i ocena ich skutków dla przestrzeni miejskiej oraz lokalnej społeczności, które stanowią mogą punkt wyjścia dla planowania dalszych procesów przemian.

Historyczne place odbudowywanego zespołu staromiejskiego

Kontekst historyczny i przestrzenny

Po zniszczeniach II wojny światowej podjęto decyzję o nieodbudowywaniu w historycznym kształcie zespołu staromiejskiego. Od 1955 roku realizowano wprowadzenia na obszarze starego miasta stypizowanej zabudowy mieszkaniowej odwołującej się do idei Karty Ateńskiej i tylko częściowo respektującej historyczny układ ulic. W połowie lat 80. XX wieku zrealizowano konkurs urbanistyczny, którego tematem był dalsze losy zespołu staromiejskiego. Jego wynikiem stało się przyjęcie koncepcji, która zakładała na terenach niezabudowanych w wyniku wcześniejszych realizacji odtworzenie historycznej siatki ulic, czego wynikiem stać się miało częściowe odtworzenie systemu staromiejskich wnętrz urbanistycznych.

il. 1. Historyczne przestrzenie zespołu Starego Miasta wykorzystywane jako parkingi samochodowe, bez żadnych udogodnień dla użytkowników pieszych / Historical spaces of the Old Town Complex used as car parking areas without any facilities for pedestrian users

a centric composition of the city and gave it a polycentric character.

After 1989, we could observe a further period of the city's development, which, however, did not focus on the reurbanization, especially processes of revitalization and activation of brownfield sites and degraded residential districts, but it was connected with the creation of new settlements in more widely considered metropolitan area. The effect of these actions was the center's crisis, and its symptoms – recapitalization of a part of the historical buildings and public spaces.

Awareness of the need to changes and an attempt to downtown's gentrification were presented in the local government environment and local government since 90s of the twentieth century⁵ Among residents, we could also observe an increased interest in the history of the city⁶, which has contributed to take local initiatives. Especially after 2003 and the appearance of EU funds, there was an increase in the number of realized public projects, including the revitalization of squares and streets in the downtown. From today's perspective, when the revitalization of many projects were completed, it is necessary to think about these projects and evaluate their effects on the urban space and local community, which could be a starting point for the planning of further transformation processes.

Historical squares of the reconstructed old town complex

Historical and spatial context

After devastations of the World War II, it was decided to not rebuild the old town complex in the historical form. Since 1955, in was realized to introduce on the old town area a specific residential housing referring to the idea of the Athens Charter and only partly respecting historical street layout. In the mid-80s, there was an urban competition concerning the future fate of the old town. Its result was the adoption of the concept, which assumed a restoration of a historical street grid in undeveloped areas from previous realizations. The aim of this project was a partial restoration of the old town urban interiors system.

il. 2. Aleja Jana Pawła II na odcinku pomiędzy p. Grunwaldzkim i p. Lotników (tzw. Aleja Fontann). W drugim planie widoczne pawilony gastronomiczne / The Pope John Paul II Avenue on the section between the Grunwaldzki Square and the Lotników Square (so-called the Fountain Avenue). Gastronomic pavilions are visible in the background

Idea i praktyka odbudowy

Realizacja projektu przebiega od początku lat 90. XX w. i jest współcześnie kontynuowana. W jej wyniku powstała część przestrzeni, które w przeszłości tworzyły systemy wewnątrz ulicznych Starego Miasta. Niestety kłopoty finansowe, a także prywatyzacja tych obszarów doprowadziły do sytuacji patologicznych, w których przestrzenie historycznych placów są (lub były) w większości użytkowane jako parkingi (!).

Dostępność i rozwiązania dla użytkowników pieszych.

W czasie prowadzonych realizacji ograniczono się do odbudowy historycznych pierzei ulic, przestrzenie publiczne zostały wybrukowane. Nie wprowadzono żadnych udogodnień i elementów małej architektury, które sprzyjałyby wykorzystaniu przez pieszych. Brak takich rozwiązań, traktowanie historycznych placów jako przestrzeni parkingowej (il. 1) oraz okrojonego charakteru realizacji⁷, wpłynęły na mniejszą od oczekiwanej atrakcyjność turystyczną zespołu oraz spowolnienie realizacji, która rozciąga się na wiele dziesięć lat.

Aleja Jana Pawła II na odcinku pomiędzy p. Grunwaldzkim i p. Lotników (tzw. al. Fontann)

Kontekst historyczny i przestrzenny.

Centralnym elementem XIX wiecznej kompozycji urbanistycznej Szczecina był zaprojektowany w oparciu o istniejący Fort Wilhelma Plac Grunwaldzki (Kaiser Wilhelm Platz). Najważniejszym ciągiem komunikacyjnym odchodzącym od placu była al. Jana Pawła II (Kaiser Wilhelm Strasse). W latach 70. XX w. na podstawie projektu Zbigniewa Abrahamowicza na fragmencie pomiędzy Placem Grunwaldzkim a Placem Lotników wprowadzono rozwiązania małej architektury z ciągiem fontann, co nadało temu fragmentowi nieoficjalną nazwę – al. Fontann.

Idea i praktyka rewitalizacji

Brak konserwacji doprowadził do technicznego zniszczenia założenia. Gmina Szczecin ogłosiła konkurs architektoniczny na projekt rewitalizacji. Zwyciężyła w niej praca pracowni Akcent. W 2008 roku zrealizowano nowego układ przestrzenny, zakładający wprowadzenie pomiędzy wyremontowanymi nieckami basenów parterowych pawilonów gastronomicznych.

Dostępność i rozwiązania dla użytkowników pieszych

Rewitalizacja alei Fontann jest przykładem wprowadzenia nowego impulsu funkcjonalnego w przestrzeń publiczną, związaną z realizacją budynków pawilonowych (il. 2). Spowodowało to zmianę układu historycznego i w tej perspektywie budzić może wątpliwości. Jednak w perspektywie użytkowników pieszych realizację ocenić należy pozytywnie, jako znacząco uatrakcyjniającą walory tego fragmentu miasta, dostosowaną do potrzeb nowej rzeczywistości.

Plac Lotników

Kontekst historyczny i przestrzenny.

Kontynuacją alei Fontann w kierunku wschodnim jest plac Lotników (Augusta Platz), powstały także w czasie realizacji w ostatnim dziesięcioleciu XIX w. Część placu uzupełniona została w latach 50. XX w. zabudową socrealistyczną oraz w okresie

Idea and practice of the rebuilding

Realization of the project started in the early 90's of the twentieth century is continued today. It resulted in the formation of some spaces, which in the past created systems of interior streets of the Old Town. Unfortunately, financial problems and the privatization of these areas led to pathological situations, in which areas of historical squares are (or were) mostly used as parking places (!).

Accessibility and solutions for pedestrian users

During performed realizations, the city limited to the reconstruction of historical frontages of streets. Public spaces have been paved. There were not facilities and small architecture elements that facilitate the use by pedestrians. Lack of such solutions, treating historical sites as parking spaces (see photo 1) and a limited character of realizations⁷, resulted in a lower than expected tourist attractiveness of the complex and slowdown in implementation of the realization, which extends over many decades.

The Pope John Paul II Avenue on the section between the Grunwaldzki Square and Lotników Square (so-called Fountain Avenue)

Historical and spatial context

A central element of the nineteenth century urban composition of Szczecin was designed on the basis of the existing Wilhelm Fort – the Grunwaldzki Square (Kaiser Wilhelm Platz). The most important communication string from this square was the Pope John Paul II Avenue (Kaiser Wilhelm Strasse). In the 70s, based on the design of Zbigniew Abrahamowicz, on the passage between the Grunwaldzki Square and the Lotnikow Square, it was created a small architecture solution with a string of fountains. It gave this fragment an unofficial name – the Fountain Avenue.

Idea and practice of the revitalization.

Lack of maintenance has led to the technical destruction of the project. Municipality of Szczecin has announced an architectural competition for the revitalization project. The winner of this competition was the Akcent Work Studio. In 2008, it was realized a new spatial arrangement, assuming the incorporation of gastronomic pavilions between renovated basins of pools.

Accessibility and solutions for pedestrian users.

Revitalization of the Fountain Avenue is an example of the introduction of a new functional impulse in the public space associated with the realization of pavilion buildings (photo 2). This caused a change in the historical structure and it may raise doubts in this perspective. However, in the perspective of pedestrian user, the realization should be assessed positively, as a feature, which significantly improves advantages of this part of the city tailored to the needs of the new reality.

Lotników Square

Historical and spatial context.

The Lotnikow Square (Augusta Platz) is a continuation of the Fountain Avenue in the east direction. It was also created during the realization in the last decade of XIX century. Part of the square was completed in the 50s of XX century by socialistic buildings and later by the mod-

il. 3. Północny fragment placu Lotników z charakterystycznym układem amfiteatralnych siedzisk i form rzeźbiarskich / North fragment of the Lotników Square with a characteristic enfilade system of seats and sculpture forms

il. 4 Plac Żołnierza Polskiego wraz ze szklanym pawilonem na wysokości ul. Tkackiej / Żołnierza Polskiego Square with a glass pavilion near the Tkacka Street

późniejszym zabudową modernistyczną. Zabudowa powojenna utrzymała historyczny przebieg pierzei, nieznacznie zmieniając w obydwu przypadkach jej wysokość. Plac został zaprojektowany jako teren zielony, z centralnym ciągiem pieszym wykonanym z płyt chodnikowych. Po kilku dziesięcioleciach użytkowania całość powierzchni placu była zaniedbana.

Idea i praktyka rewitalizacji

Przeprowadzono konkurs architektoniczno-urbanistyczny, w którym założono nową kompozycję placu. Istotnym elementem założenia stało się wkomponowanie w przestrzeń placu pomnika Bartolomeo Colleoni, który powrócił do Szczecina. Stanowił on przed II wojną światową własność Muzeum Miejskiego, gdzie był częścią kolekcji zbioru kopii dzieł antycznych i renesansowych. Wywieziony ze Szczecina w 1948 roku w latach 60. XX w. stanął na dziedzińcu Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie.

Dostępność i rozwiązania dla użytkowników pieszych

Zwyciężyła koncepcja biura architektonicznego M. Ostrowski, M. Szymański, która zakładała stworzenie kamiennej powierzchni placu otoczonego amfiteatralną formą ciągu siedzisk, z wkomponowanymi także mniejszymi formami rzeźbiarskimi (il. 3). Nowa kompozycja przestrzenna uznana może być wręcz za wzorcową z perspektywy dostępności dla osób pieszych. Pozostawienie w centralnej części placu utwardzonej powierzchni pozwala na organizowanie w jego przestrzeni czasowych imprez miejskich. Równocześnie amfiteatralny układ siedzisk sprzyja codziennemu wykorzystywaniu placu przez mieszkańców. Na podkreślenie zasługuje także wkomponowanie w całość założenia zieleni, stanowiącego bufor pomiędzy placem a komunikacją kołową.

Plac Żołnierza Polskiego (tzw. aleja Kwiatowa)

Kontekst historyczny i przestrzenny

Plac Żołnierza Polskiego (Königs Platz) powstał w miejscu likwidowanych w XVIII wieku średniowiecznych fos. Początkowo granicząc z nowymi fortyfikacjami stanowił plac ćwiczeń wojskowych, z czasem przekształcony w reprezentacyjną przestrzeń publiczną bezpośrednio przez powstałym w XIX w. Teatrem Miejskim. Po zniszczeniach II wojny światowej i decyzji o rozebraniu teatru zmieniono wokół placu układ komunikacyjny,

ernistic buildings. Post-war buildings remained a historical course of frontages, slightly changing its height in both cases. The square was designed as a green area with a central pedestrian string made of flagstones. After several decades of utilization, the whole surface of this square was neglected.

Idea and practice of the revitalization.

Authorities of Szczecin conducted an architectural and urban contest, which assumed the new composition of the square. An important element of this assumption became the incorporation into the space of this square a monument of Bartolomeo Colleoni, which returned to Szczecin. Before the World War II, it was owned by the Municipal Museum, where it was a part of the set of copies of antique and renaissance works. It was exported from Szczecin in 1948 and in the 60s, it was situated in the courtyard of the Academy of Fine Arts in Warsaw.

Accessibility and solutions for pedestrian users.

The winner was the M. Ostrowski & M. Szymański Architectural Office with a concept, which concerned the creation of a stone surface of this area surrounded by an amphitheater form of a seats' string with harmoniously placed smaller sculptural forms (photo 3). The new spatial composition can be considered as a model project from the perspective of accessibility for pedestrians. Leaving a paved surface in the central part of the square allows organizing in its time space all kinds of city events. At the same time, the amphitheater seating arrangement promotes the everyday use of the square by residents. Moreover, it is worth to emphasize the incorporation of green into the whole project. The green forms a buffer between the square and the public communication.

The Żołnierza Polskiego Square (so-called Kwiatowa Alley)

Historical and spatial context.

Żołnierza Polskiego Square (Königs Platz) was created in a place of medieval moats liquidated in the XVIII century. Initially, it was a square for military exercises by bordering with new fortifications. Later, it was transformed into a representative public space located directly in front of the Municipal Theatre created in the XIX century. After

a w przestrzeni placu wprowadzono targ kwiatowy, który funkcjonował do 2009 r.

Idea i praktyka rewitalizacji

W latach 2011–2014 przeprowadzono rewitalizację na podstawie opracowania pracowni projektowej A4 sp. z o.o. Usunięto z przestrzeni placu stoiska handlowe, wprowadzono na wysokości ulicy Tkackiej szklany pawilon (il. 4), a resztę przestrzeni pozostawiono niezabudowaną, wprowadzając jedynie elementy małej architektury m. in. w postaci stalowych sześcianów i siedzisk oraz zegara słonecznego.

Dostępność i rozwiązania dla użytkowników pieszych

Realizacja ta zwyciężyła w niechlubnym konkursie Chwasty Architektury⁸ na najgorszą miejską realizację architektoniczną ostatniego dwudziestopięcioletnia (il.5). Spotkała się ona ze znaczącą dezaprobatą społeczną, czego wyrazem stała się petycja podpisana w czerwcu 2014 r. przez 2,5 tys. mieszkańców, która żądała zmian w układzie placu. Jako główne punkty protestu podnoszono konieczność zmiany funkcji, usunięcia stalowych sześcianów z centrum placu, przywrócenia stoisk handlowych, oraz usunięcia skrzynek elektrycznych.

Przeprowadzoną rewitalizację uznać można za nieudaną próbę estetyzacji, nieliczącą się z lokalną społecznością. Paradoksalnie wprowadzenie w przestrzeń placu elementów nowoczesnego wzornictwa i indywidualnych siedzisk także nie spotkały się z akceptacją społeczną, które uznane zostały za нефunkcjonalne.

Plac Jakuba Wujka

Kontekst historyczny i przestrzenny

Wraz z rozwojem miasta na przełomie XIX i XX wieku w jego strukturę włączane były kolejne majątki ziemskie, na których prowadzono procesy urbanizacyjne. W roku 1891 Johann Quistorp rozpoczyna realizację Neu Westendu, wzorowanej na angielskich ideach – miasta ogrodu. Centralnym punktem kompozycyjnym staje się kolisty plac Jakuba Wujka (Johannes Platz), od którego poprowadzono dalsze ulice w układzie prostokątnym.

Idea i praktyka rewitalizacji

W początkach XXI wieku przestrzeń placu wymagała interwencji. Porastająca go zieleń miała nieuporządkowany charakter, a znajdujące się na nim urządzenia (huśtawki, ławki) były zdezaktualizowane. Istotnym problemem było także okresowe zalewanie placu, który znajduje się w pogłębionej niecce, będącej w przeszłości oczkiem wodnym.

W zrealizowanym około 2010 r. projekcie podniesiono poziom placu, wprowadzono nowy układ ścieżek pieszych dopasowanych do centralnej geometrii oraz istniejącego układu zieleni. Jako nowy impuls wprowadzono także dwie wydzielone przestrzenie placów zabaw.

Dostępność i rozwiązania dla użytkowników pieszych

Dostępność i komfort dla użytkowników pieszych uznać można w przypadku tej realizacji także za modelowe. Wprowadzony układ ścieżek pieszych, siedzisk a także ramp zapewniających dostępność dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, uczyniły na powrót z tego miejsca centralną przestrzeń

devastations of the World War II and a demolition of the Theatre, the communication system around the square was changed and the square's area was enriched by a flower market (until 2009).

Idea and practice of the revitalization

In the years 2011-2014, there was a revitalization based on the project made by the A4 Design Studio Ltd. Trading stands were removed from the square and the glass pavilion was built at the height of the Tkacka Street (photo 4). The rest of the space was left undeveloped, making only small architecture elements in the form of steel cubes and seats and a sundial.

Accessibility and solutions for pedestrian users

This realization won in the shameful contest "Weeds of Architecture" (Polish: Chwasty Architektury)⁸ on the worst urban architectural realization of the last twenty-five years (photo 5). It met with considerable social disapproval, which found an expression in the petition for changes in the square's arrangement signed in June 2014 by 2500 residents of Szczecin. The main points of this protest included: the need to change the function of this place, removal of steel cubes from the center of this square, restoration of trade stands and removal of electrical boxes. Performed revitalization can be seen as an unsuccessful attempt of the aesthetisation which do not reckon with the local community. Paradoxically, the introduction of modern design elements and individual seats to this square also did not meet with public acceptance. They were considered to be non-functional.

Jakub Wujek Square

Historical and spatial context

Together with the development of the city in the turn of XIX and XX century, its structure was enlarged by next estates, which were used to the realization of urban processes. In 1891, Johann Quistorp started a realization of the Neu Westend – modeled on the English ideas of the "garden city". The central compositional point becomes the circular Jakub Wujek Square (Johannes Platz), from which further streets in a rectangular pattern are led.

Idea and practice of the revitalization

At the beginning of XXI century, the square's space required an intervention. Green on this square had a disordered character, all equipment in this place (swings, benches) were devastated. Furthermore, a major problem was the periodic flooding of the square, which is located in a deeper basin. In the past, this basin was a water hole. The new project of this square was realized in 2010. It elevated the square's level and introduced a new system of pedestrian paths tailored to the central geometry and existing greenery layout. Moreover, it introduced two separate spaces for playgrounds.

Accessibility and solutions for pedestrian users

Accessibility and comfort for pedestrian users could be regarded in the case of this realization also as a model. Implemented system of pedestrian paths, seats and ramps providing availability for people in wheelchairs, caused that this space is again the central place in the district. This success resulted from the respect for an existing con-

il. 5. Siedzisko przy placu Żołnierza Polskiego, które ze względów funkcjonalnych mieszkańcy także poddali krytyce w czasie konkursu Chwasty Architektury / One of the seats in the Żołnierza Polskiego Square that due to functional reasons was criticized by residents during the "Weeds of Architecture" competition

il. 6. Plac Jakuba Wujka po rewitalizacji. W centralnej części placu pozostawiono obniżoną nieckę z historycznym układem drzewostanu / Jakub Wujek Square after the revitalization. A lowered basin with a historical layout of the forest stand was left in the central part of this square

dzielnicy. Sukces ten wynikał z poszanowania istniejącego kontekstu (il. 6), a także wprowadzenia nowego bodźca jakim były place zabaw dla dzieci, które stały się celem odwiedzin całych rodzin.

Bulwary nadodrzańskie

Kontekst historyczny i przestrzenny

Związek pomiędzy miastem i Odrą był dla Szczecina od czasów średniowiecza jednym z ważniejszych czynników miastotwórczych. Po postępującym demontażu fortyfikacyjnym trwającym od połowy XIX wieku do początków XX w. na zachodnim brzegu Odry stworzone zostało nabrzeże stykające się z zabudową Starego Miasta i w części północnej przechodzące w reprezentacyjne założenie Hakenterrasse powstałe w początku XX w.

Na wschodnim brzegu znajdowała się położona na wyspach Łasztownia (Lastadie) z przeważającymi budynkami przemysłowymi. W trakcie działań wojennych zniszczono znaczną część Starego Miasta i Łasztowni. Po II wojnie światowej podjęto decyzję o nieodbudowywaniu Łasztowni oraz wprowadzeniu trasy dzisiejszego nabrzeża Wieleckiego, która na trwałe odcięła miasto od rzeki.

Idea i praktyka rewitalizacji

Przeprowadzone w obszarze bulwarów prace rewitalizacyjne wpisują się w szersze plany inwestycyjne, których naczelną zasadą są próby powtórnego zbliżenia miasta do Odry. Planuje się m.in. realizację ciągu bulwarów nadodrzańskich oraz portu jachtowego, a w dalszej przyszłości stworzenie na Łasztowni nowej dzielnicy miejskiej. Od lat dyskutowana jest także idea odтворzenia układu urbanistycznego Starego Miasta na fragmencie styku z Odrą. Wiązać by się to jednak musiało ze znaczącą korektą układu komunikacyjnego.

Dostępność i rozwiązania dla użytkowników pieszych

Organizowanie przez Gminę Szczecin międzynarodowego zlotu żaglowców Tall Ship Races 2013 przyspieszyła pierwszy etap realizacji, jakim stało się wprowadzenie elementów małej architektury w przestrzeni wschodniego i zachodniego nabrzeża (Bulwar Piastowski) w okolicach mostu Długiego.

text (photo 6), as well as the introduction of a new stimulus in a form of playgrounds for children, which became the visiting goal for whole families.

The Oder boulevards

Historical and spatial context

The connection between the city and the Oder was one of the most important city-forming factors for Szczecin since the Middle Ages. After the advanced dismantling of fortifications lasting from the mid-nineteenth century to the early twentieth century, on the west bank of the Oder, a waterfront, being in contact with the buildings of the Old Town and in the northern part passing in the representational project of Hakenterrasse created in the early twentieth century, was formed.

On the east bank, there was Łasztownia (Lastadie) situated on islands with predominant industrial buildings. During the war, a large part of the Old Town and Łasztownia was destroyed. After the World War II, it was decided to not rebuilding Łasztownia and introducing the route of today Wieleckie waterfront, which permanently cut off the city from the river.

Idea and practice of the revitalization

Revitalization works conducted in the area of boulevards are part of wider investment plans, which are aimed at the reconnection of the city and the Oder. These plans include the realization of the Oder boulevards string and the yacht port, and in the further future – the creation of a new urban district on the Łasztownia. For many years, it is also discussed the idea of restoring the Old Town on a piece of contact with the Oder. However, this project is connected with a significant correction of the communication system.

Accessibility and solutions for pedestrian users

Organization of the International Tall Ship Races 2013 by the Municipality of Szczecin accelerated the realization of the first phase concerning the elements of small architecture in the eastern and western waterfront (the Piastowski Boulevard) in the vicinity of the Długi Bridge. Adopted solutions try to combine ideas of a pedestrian way with a string of seats in the amphitheater system oriented towards the water. Referring to the aesthetics,

il. 7. Bulwary nadodrzańskie, które w swej formie łączą ciąg pieszy z amfiteatralnym układem siedzisk / The Oder boulevards, which combine in its form a pedestrian route with the amphitheater seating arrangement

Przyjęte rozwiązania starają się połączyć idee ciągu pieszego z ciągiem siedzisk w układzie amfiteatralnym skierowanym w stronę wody. Nawiązując do estetyki charakterystycznej dla architektury rzecznej część posadzek i siedzisk wykonano z drewna. Za pomocą niewielkich ramp zniwelowano także nieznaczne różnice terenowe, zapewniając dostępność dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach.

Należy pozytywnie ocenić podjęte wysiłki, choć stanowią one dopiero początek koniecznych inwestycji. Wyczuwalny jest brak w przestrzeni nabrzeży funkcji publicznych, które generowałyby ruch pieszy. Tylko w przypadku dopełnienia tego elementu tak rozległe przestrzenie stać się mogą w pełni atrakcyjną funkcją publiczną, będącą celem pobytu osób pieszych.

Podsumowanie. Odnowa czy od nowa?

Rewitalizacja zdegradowanych śródmiejskich przestrzeni publicznych jest koniecznością i dotyczy także Szczecina. Powstaje jednak pytanie, jak te procesy powinny być przeprowadzane i w jakim stopniu powinny majoryzować stan istniejący, a w jakim wprowadzać nowe impulsy rozwojowe?

Każdy z przypadków należy traktować indywidualnie, ale dla funkcjonowania przestrzeni publicznych która będzie miała żywy charakter niezbędny jest impuls funkcjonalny. Mogą to być zarówno impulsy już istniejące, jak i w przypadku ich zaniknięcia także nowe koncepcje. Ostateczną weryfikacją okazuje się zawsze akceptacja społeczna, wyrażająca się w intensywności jej wykorzystania.

Negatywnie ocenić należy próby, które pozostały jedynie na poziomie estetyzacji przestrzeni (aleja Kwiatowa), które nie uwzględniają realnych potrzeb społecznych. Negatywną cechą jest także prywatyzacja przestrzeni publicznych oraz wykorzystywanie jej do celów niezgodnych z funkcją publiczną i obsługą pieszych (plac Starego Miasta).

Wprowadzanie nowych funkcji może mieć jednak w niektórych przypadkach zbyt agresywny charakter (aleja Fontann), wypaczający historyczny kontekst przestrzeni, który gwarantuje jednak intensywność jej użytkowania.

Jako najpozytywniejsze ocenić należy przykłady utrzymujące funkcje publiczne, wzmacniające je dodatkowo formami podnoszącymi komfort użytkowania przez pieszych (plac Lotników, plac Jakuba Wujka). Utrzymanie funkcji historycznej połączone z wprowadzeniem elementów małej architektury sprzyjającej przebywaniu w niej różnych grup ludzi stanowi umocnienie istoty funkcji publicznych.

which is characteristic for the water architecture, a part of floors and seats was made of wood. Moreover, small ramps helped to level slight differences of the terrain providing the accessibility for disabled people in wheelchairs. All efforts should be assessed positively, even though they are only the beginning of necessary investments. The lack of public functions in the waterfront space, which might generate pedestrian traffic, is noticeable. Such extensive spaces can become a fully attractive public function for pedestrians only in the case of completion of this element.

Summary. Renovation or reNEWation?

Revitalization of degraded downtown public spaces is a necessity and it also applies to Szczecin. However, the main question is – how these processes should be carried out and to what extent they should maintain existing status / introduce new development impulses?

Each case should be treated individually, but for the functioning of public space that will have a vivid character, the functional impulse is necessary. These may be both existing impulses and new concepts in the case of their disappearance. Social acceptance, which is expressed in the intensity of its utilization, turns out to be always the final verification. We should negatively judge attempts to remain only at the level of space's aesthetisation (the Kwiatowa Alley), which do not take into account real needs of society. A negative feature is also the privatization of public spaces and the its use for purposes incompatible with the public function and the support for pedestrians (squares of the Old Town).

However, the introduction of new features may have in some cases too aggressive character (the Fountain Avenue), distorting the historical context of the space, which guarantees the intensity of its utilization.

Places, which sustained public functions strengthening by additional forms for the comfort of utilization by pedestrians, are the most positive examples of realized works (Lotnikow Square, Jakub Wujek Square). Maintaining the historical function combined with the introduction of small architecture elements favoring different groups of people is the essence of public functions.

Aldo Rossi compared the city with a system of public space to the house, in which we live and move. By developing Rossi's thought, it can be stated that just like we must modernize our homes, we also need constant change in the form and function of the city's public space. In addition to the process of depreciation of matter, there is also the process of social mental changes and needs towards

Aldo Rossi porównał miasto ze swym systemem przestrzeni publicznych do domu, w którym żyjemy i po którym się poruszamy. Rozwijając myśl Rossiego stwierdzić można że podobnie jak modernizacja domu konieczne są ciągłe zmiany w formie i funkcji przestrzeni publicznych. Poza procesem dekapitalizacji materii odbywa się także proces społecznych zmian mentalnych i potrzeb wobec przestrzeni publicznych. Miasto ponowoczesne w tym obszarze jest tworem wyjątkowo złożonym, a wręcz chimerycznym. Jego przestrzeń karmi się w równej mierze czynnikami racjonalnymi co nieprzewidywalną zmiennością preferencji użytkowników i modą. Niezależnie jednak od tych przemian najważniejszym mianownikiem zmian pozostaje człowiek i rozwiązania gwarantujące w długiej perspektywie czasowej komfort użytkownika.

PRZYPISY:

¹ Szeroką perspektywę konsekwencji globalizacji w swych publikacjach przedstawia Zygmunt Bauman. Wprowadza ona także pojęcie *płynnej nowoczesności*, które w odniesieniu do rozwoju przestrzennego miasta interpretować można jako opozycję do tradycyjnej nowoczesności reprezentowanej przez modernizm, a nawet szerzej kulturę racjonalistycznego rozwoju przestrzennego zapoczątkowana wraz z narodzinami nowoczesnego miasta połowy XIX wieku. W tym kontekście pojęcie płynnej nowoczesności w sposób szczególny odnosić można do współczesnych przestrzeni publicznych i jej zmienności (płynności).

² Szczecin należy do grupy miast, w których liczba ludności w ostatnich latach ulega zmniejszeniu.

³ Prawa miejskie dla Szczecina zostały nadane w roku 1243 przez księcia Barnima I.

⁴ Obszar ten o powierzchni ok. 55 ha modyfikował się nieznacznie wraz z modyfikacjami fortyfikacji obronnych.

⁵ W latach 90. XX w. Szczecin był w Polsce jednym z liderów rewitalizacji zabudowy z przełomu XIX i XX w.

⁶ Szczególnie w początkach XXI w. pojawiły się wydawnictwa a także portale internetowe promujące historię Szczecina, a szczególnie jego spuściznę z przełomu XIX i XX w., kiedy to miasto przeżyło okres prężnego rozwoju.

⁷ Projektem objęty jest tylko fragment historycznego obszaru Starego Miasta. Odbudowa całości zespołu wymagałaby radykalnych korekt układu komunikacyjnego oraz w znacznej części blokowana jest przez istnienie modernistycznego zespołu mieszkaniowego z lat 50. XX w.

⁸ Konkurs przeprowadzony został przez lokalny oddział Gazety Wyborczej.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] Kosińska B. *Rozwój przestrzenny Szczecina od początku XIX wieku do II wojny światowej*. Stowarzyszenie Historyków Sztuki Oddział Szczeciński, Szczecin, 2002.
- [2] Moughtin J.C., Cuesta R., Sarris Ch., Signoretta P. *Urban design. Method and Techniques*. Architectural press, Oxford, 2003
- [3] Oldenburg R. *The Great Good Place*. Marlow & Company, New York, 1991
- [4] Ordeig Corsini M.J. *Urban design accessible and sustainable architecture*. Monsa, Barcelona, 2007.
- [5] Powell K. *City Transformed. Urban architecture at the beginning of the 21st century*. Laurence King, London, 2000.
- [6] Rossi A. *L'architettura della città*. Culto Studi Edizioni, Novara, 2006.

the public spaces. The postmodern city in this area is an extremely complex creation, and even chimeric. Its space is nourished equally by rational factors, unpredictable variability of users' preferences and fashion. However, regardless of these changes, the most important denominator of changes remains a man and solutions, which guarantee in a long-term perspective the comfort utilization.

ENDNOTES:

¹ Zygmunt Bauman presents a broad perspective of consequences of the globalization in his publications. It also introduces the concept of a *liquid modernity*, which in relation to the development of the city, can be interpreted as an opposition to the traditional modernity represented by modernism, and even more as a culture of the rationalistic spatial development started with the birth of modern city in the mid-nineteenth century. In this context, the content of a liquid modernity can be specially related to contemporary public spaces and its volatility (liquidity).

² Szczecin belongs to a group of cities, in which population is reduced in recent years.

³ City rights for Szczecin were granted in 1243 by the Prince Barnim I.

⁴ This area of approx. 55 ha was slightly modified with the modifications of defensive fortifications.

⁵ In the 90s, Szczecin was one of the leaders in the revitalization of building development of the late nineteenth and early twentieth century in Poland.

⁶ Especially in the early XXI century, there were publishing houses and web portals promoting the history of Szczecin, and particularly its legacy of the late nineteenth and early twentieth century, when the city experienced a period of a buoyant development.

⁷ Only the part of historical Old Town is covered by the project. Rebuilding the whole complex would require a radical adjustment of the communication system and in large part it is blocked by the existence of a modern residential complex from the 50s in the XX century.

⁸ The competition was conducted by the local department of Gazeta Wyborcza

BIBLIOGRAPHY

- [1] Kosińska B. *Rozwój przestrzenny Szczecina od początku XIX wieku do II wojny światowej*, Stowarzyszenie Historyków Sztuki Oddział Szczeciński, Szczecin, 2002.
- [2] Moughtin J.C., Cuesta R., Sarris Ch., Signoretta P. *Urban design. Method and Techniques*. Architectural press, Oxford, 2003
- [3] Oldenburg R. *The Great Good Place*. Marlow & Company, New York, 1991
- [4] Ordeig Corsini M.J. *Urban design accessible and sustainable architecture*. Monsa, Barcelona, 2007.
- [5] Powell K. *City Transformed. Urban architecture at the beginning of the 21st century*. Laurence King, London, 2000.
- [6] Rossi A. *L'architettura della città*. Culto Studi Edizioni, Novara, 2006.